

בענין הגדרת מקום סכנה

באשר שרבים חוששים לנסוע בשנה זו לאומן לראש השנה תשפ"ג בעקבות המצב המלחמתי השורר באוקראינה, וסוברים שאסור לנסוע מחמת שזה מקום סכנה והתורה אמרה 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם', על כן אמרתי לברר ענין זה ואני תפילה שלא אשגה בדבר הלכה.

א. ראשית יש לברר היטב מה נקרא מקום סכנה, וכי מקום שהיה שם פעם אחת איזה פיגוע של ערבי ימ"ש, או מקום שנפל שם איזה טיל פעם אחת, שוב יהיה אסור לילך במקום זה, הרי זה ודאי פשוט שבפעם אחת לא נהפך להיות מקום סכנה, אלא ודאי רק במקום שעל פי הטבע יש סיכוי גדול ליפגע במקום זה, רק אז נחשב מקום סכנה, כמו בארץ ישראל ודאי שבמשך כל השנה אין איסור לנסוע לערים בדרום אפי' אלו הקרובים לערבים, רק בזמן מלחמה ממש שידוע שהם זורקים טילים רבים, רק באופן זה יש לומר שהמקום יכול ליחשב מקום סכנה. ושמעתי בשם כמה ת"ח שגדר 'שכיח היזקא' היינו שרוב האנשים הנמצאים במקום זה נמצאים בחשש סכנה.

ב. גם במקום שכבר נחשב מקום סכנה על פי הגדרים הנ"ל, עדיין יש אופנים שאין איסור לנסוע לשם. וראיה לדבר, כתיב בפרשת כי תצא 'כי אליו הוא נושא את נפשו', ופירש"י עולה באילן ומסתכן, עולה לגג ומסתכן'. ויש לתמוה כיצד מותר להסתכן לצורך פרנסה.

עוד יש לתמוה דהרי ד' צריכים להודות, יורדי הים והולכי מדבריות, וצריכים לברך הגומל כשיוצאים ממקום זה, ואעפ"כ אין שום איסור לעשות זאת לצורך פרנסה, ואפי' כשיש לו די ממון רק רוצה להתעשר, לא מצינו שאסור לעשות זאת, ויעויין באו"ח סימן רמ"ח לענין להפליג בספינה כשע"ז מכניס עצמו לחילול שבת, אסור תוך ג' ימים לפני השבת, וא"כ יצא לצורך מצוה, ומבואר שמותר להפליג לכל צורך בים, אע"פ שים נחשב מקום סכנה. ואפילו לצורך טיול לא מצינו שאסור לעשות זאת.

ג. ובנודע ביהודה תנינא יו"ד סימן י' דן בענין לילך ביערות לצוד ציד ומסכן עצמו בין חיות טורפות ועושה זאת לתענוג בעלמא, והנודב"י שם מביא הראיות שהבאנו שודאי כל שעושה זאת לצורך פרנסה או אפילו כדי להתעשר מותר, ורק לצורך טיול אסור שם, וצ"ל דאף לשיטתו מה שאוסר לצורך טיול, היינו רק ביערות שהוא סכנה גדולה, אבל להפליג בים אף שהוא סכנה מ"מ מותר אף לצורך טיול, ועכ"פ מבואר בדבריו דאף לילך בין חיות אם הוא לצורך פרנסה אין בזה שום איסור. אולם צריך לבאר הטעם מדוע באמת מותר.

ד. עוד מצינו בשו"ע אבהע"ז סימן ע"ה בסופו דיש זכות ביד הבעל או אשתו לכופ את השני לעלות לארץ ישראל, אבל אם הדרך יש בו סכנה, אי אפשר לכופ. והביא שם הפתחי תשובה תשו' המבי"ט ח"ב סי' רט"ז שאם החשש סכנה הוא הפלגה בים, כיון שכל האנשים מפליגים בים ואין נמנעים, לא נחשב סכנה, וודאי יכול לכופ לעלות לא"י ע"י הפלגה בים. וז"ל: 'אם זה שרוצה לעלות לארץ ישראל מחוצה לארץ הוא רחוק הרבה מארץ ישראל שיש סכנה בדרכים וכו', ימתינו עד שיעבור זעם שיהיו הדרכים בטוחים שאין הסוחרים נמנעים מללכת ולבא באותם הדרכים, וכו' גם כי לפעמים יש סכנת שביה. וסכנת נפשות, לעולם כל הדרכים הם בחזקת סכנה וצריכים להודות לאל יתברך כמו הולכי המדברות, ואינו מעכב את הכפיה לעלות אלא באותם הימים שיש סכנה ידועה בדרכים, אבל כשכל הסוחרים אינם נמנעים מללכת בדרכים, גם איש ואשתו יכולים לכופ זה את זה כמו שכתבתי'.

והביא הפתחי תשובה שם בשם המעיל צדקה שפסק כמו המבי"ט והוסיף יותר שאף אם הב"ד שבעירם יפסקו שאסור לילך לא"י מטעם סכנה, כיון שאנו רואים בעינינו שאנשים לא נמנעים לילך באופן זה, הוי הוראה בטעות כמו הורו ששקעה חמה ואנו רואים את החמה בעינינו.

יש להוסיף בעיקר העניין ממש"כ הגרש"ז [בשו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן לז] וז"ל: ולענין עיקר הדבר מה נקרא ספק פקו"נ ומה לא, ועד איפה הוא הגבול, גם אנכי בעניי הסתפקתי טובא בזה, אלא שמצד הסברא נלענ"ד דכל שדרך רוב בני אדם לברוח מזה כבורח מפני הסכנה ה"ז חשיב כספק פקוח נפש וקרינן ביה בכה"ג וחי בהם ולא שימות בהם, אבל אם אין רוב בני אדם נבהלים ומפחדים מזה אין זה חשיב סכנה. ולפי דבריו יוצא גדר חזק יותר שאפילו אם אנשים מבחוץ נמנעים מלילך שם, אם רוב אנשי המקום אין בורחים משם במצב זה, אין זה נחשב למקום סכנה.

ה. היוצא מכל דברים הנ"ל, דגדר מקום סכנה נקבע לפי התייחסות האנשים למקום זה, ואם אנשים לא נמנעים מלנסוע לשם לצרכי מסחר וכדומה, ודאי דאינו נחשב למקום סכנה. ולדעת המנחת שלמה אפילו אם נמנעים מלילך שם, כל שרוב אנשי המקום אין בורחים משם לא נחשב מקום סכנה.

ו. א"כ לענין עיר אומן והנסיעה אליה, האם נחשב כמקום סכנה, ודאי שלפי המצב כיום, שכל מי שנוסע לשם רואה במו עיניו, שאין שום מצב סכנה לא בדרכים ולא באומן עצמה, ולא מרגישים שום הרגשת מלחמה, וכל התושבים מתנהגים כרגיל, וגם רבים מבחוץ מגיעים לאוקראינה לצורך מסחר, ובפרט אחר שכבר עברה הרגשת תחילת המלחמה שהיה פחד גדול והפצצות בהרבה מקומות, וכעת הדבר ידוע היכן מתרכז מצב המלחמה, שהוא רחוק מאות ק"מ מאומן והדרכים אליה, ודאי שאין בזה שום צד של גדר מקום סכנה, לפי מה שנתבאר בתחילת דברינו שצריך שיהיה הרבה הפצצות כדי שנתחיל לדון האם זה מקום סכנה. וגם אם ח"ו יהיה מצב של הרבה הפצצות, כל שאין רוב אנשי העיר בורחים משם, ובפרט אם סוחרים באים לשם לשם מסחר, ודאי דלא נחשב מקום סכנה. וא"כ חייבים לנסוע לר"ה כפי ציווי רבינו שאין דבר גדול מזה.

ז. עוד יש לציין ממש"כ בשו"ת אמרי אש יו"ד סימן נ"ב שכתב דמותר להשכיר עצמו להיות חייל במלחמה בעד כסף ואינו נחשב מאבד עצמו לדעת, וראיתו ממה דמותר לצאת למלחמת רשות, אף שבכל מלחמה יש בה חשש סכנה. וזה חידוש עצום, דודאי אדם לא הולך למקום מלחמה לצורך מסחר, [אמנם יתכן שגם שם יש יחידים שהולכים למקום המלחמה למכור צרכי מזון וכדו', אבל זה ממש יחידים ואין זה גורם להפוך את המקום ללא מקום סכנה], אבל עכ"פ לפי דעת האמרי אש דאין בזה איסור, ודאי שעיר הנמצאת בארץ שיש בה מלחמה, שזה הרבה פחות סכנה מעצם ההליכה למקום המלחמה ממש, ודאי שאין שום איסור לנסוע לשם, וא"כ ודאי שאין שום מקום לומר שאסור לנסוע לאומן.

בברכת כתיבה וחתימה טובה
ד"ר אהרן גלינסקי
בצלאל גלינסקי
דומ"ץ פעיה"ק
ע"ן יעקב 89 ירושלים 050-4117476